

Daan Roovers

**MENSEN
MAKEN**

NIEUW LICHT
op opvoeden

Ambo|Anthos
Amsterdam

VOORAF

Nieuw Licht

Het publieke debat is met de komst van de sociale media ingrijpend veranderd. En of het nu gaat om *#Jesuischarlie*, *#zwartepiet*, *#bedbadbrood* of *#bonusgraaiers*, het wordt er meestal niet genuanceerder op. De vertwittering van het debat was voor ons de belangrijkste drijfveer voor NIEUW LICHT, een reeks filosofische pamfletten waarin de eeuwenoude denktraditie wordt gecombineerd met het nieuwe denken van onze tijd. Als uitgangspunt voor elk pamflet leggen we de hedendaagse denker een vraag voor die in een klassiek geworden tekst al eerder aan de orde werd gesteld, maar dan door een andere denker, in een andere tijd, en binnen een andere politieke en maatschappelijke context. Zo zouden we met Simone de Beauvoir (1908-1986) en haar *Tweede Sekse* in het achterhoofd de vraag kunnen stellen hoe vandaag de dag ‘de vrouw wordt gemaakt’, we kunnen de opvattingen over

politiek en oorlog van Carl von Clausewitz (1780-1831) herbezien in een tijd van vredesmissies, terreur en cyberwars, of ons afvragen wat Johan Huizinga (1872-1945) zou hebben gezegd over doping, matchfixing en het monopolie van de FIFA.

De onderwerpen van NIEUW LICHT zijn evenzeer ingegeven door het maatschappelijk belang als door onze eigen persoonlijke preoccupaties. Het liefst zouden we ze allemaal zelf schrijven, maar nog los van het feit dat je niet alles zelf kunt doen zijn anderen door hun ervaring, kennis, sekse en afkomst soms veel beter. Meerstemmigheid is zodoende de motor van deze reeks filosofische pamfletten.

Voor u ligt de vijfde editie. Dat deze u moge verheffen!

Frank Meester en Coen Simon

Hoe voeden we onze kinderen op in een tijd waarin de grote boze wereld zich niet meer achter een ondubbelzinnige autoriteit laat verstoppen?

Beste Daan,

Onze kinderen zijn veel beter geïnformeerd over alles wat er in de wereld speelt dan wij ooit waren. Hoe voed je kinderen goed op in deze tijd? Weet jij het? En is weten hetzelfde als toepassen? Lukt het je ook je eigen kinderen goed op te voeden? Het is beslist niet makkelijk om je kroost klaar te stomen voor een ongewisse toekomst. En wij kunnen het weten, want als moderne vaders zijn ook wij nauw betrokken bij de opvoeding van onze kinderen. Daarbij komt: je weet altijd pas achteraf of het experiment geslaagd is. En opvoeden kun je niet nog eens overdoen.

Ooit was het vanzelfsprekender dat kinderen veelal hun ouders volgden in werk, leven en opvattingen. Het adagium van de hedendaagse ouder is: vrijlaten, niet te veel beïnvloeden. Kinderen moeten zelf kunnen bepalen wat ze willen. Niet pushen, maar faciliteren en zo veel mogelijk alle kansen voor ze openhouden.

Wij hebben het gevoel dat deze houding wringt met elke opvoeding en in het bijzonder met de opvoeding in onze tijd. Want moet een mens om zichzelf richting te kunnen geven niet als kind eerst richting krijgen?

‘Met liefdevolle aandacht leer je een kleuter niet dat hij zich aan de kachel kan branden en dat blindelings de straat oversteken geen goed idee is,’ schrijft Paul Verhaeghe bijvoorbeeld in *Autoriteit* (2015). ‘Daarvoor is een steeds herhaald verbod nodig, en indien nodig ook straf wanneer dat verbod wordt overtreden. Daarbij vind ik een tik op de billen minder gevaarlijk dan een doorgedreven vorm van psychisch geweld. Of, nog erger, een verregaande vorm van onverschilligheid en psychologische verwaarlozing, soms onder het mom van een “vrije” opvoeding.’

We moeten ons afvragen of kinderen wel echt iets leren als ze alle keuzes zelf mogen maken, en daarbij niets of niemand hoeven te volgen en ze niets hebben om zich tegen af te zetten (behalve

misschien tegen de stuurloosheid van hun ouders). Wordt daarmee de functie van autoriteit in de opvoeding, maar ook in de hele samenleving, niet verkeerd begrepen en onderschat?

Maar deze vragen zijn waarschijnlijk alleen te beantwoorden als we eerst kijken hoe de autoriteit van de opvoeder zich verhoudt tot de meer informele omgang, de minder vanzelfsprekend gedeelde waarden en niet in de laatste plaats tot de grote informatiestroom die ook al onze kinderen op jonge leeftijd bereikt. Hoe kun je als opvoeder nog duidelijkheid en houvast geven zonder te vervallen in ouderwetse vooroordelen en rolverdelingen? Of, anders gezegd: hoe kunnen we onze kinderen tot normale burgers opvoeden als het normale zelf volstrekt onduidelijk is geworden?

Het beroemdste en waarschijnlijk invloedrijkste boek over opvoeding is Jean-Jacques Rousseaus *Emile, of Over de opvoeding*. Hij was de denker die met zijn ene voet in de Verlichting stond – afkeer van autoriteit – en met zijn andere in de Romantiek – de gerichtheid op het zelf. ‘Alles is goed zoals het uit handen van de Schepper komt, alles raakt verdorven in handen van de mens,’ begint de Zwitserse denker zijn *Emile*. Om ervoor te zorgen dat je kind niet verdorven wordt door jouw handen, moet je die er zo veel mogelijk van aftrekken: het kind niet proberen te beïnvloeden, het alles zo

veel mogelijk zelf laten ontdekken. Dat klinkt ons bekend in de oren!

Daan, zou jij de handschoen willen oppakken en de vragen van Rousseau in de context van onze tijd willen beantwoorden? Wij zijn er zonder meer van overtuigd dat jij daar als filosoof, moeder en fulltime zzp'er een nieuw licht op moet kunnen laten schijnen.

Bij voorbaat ongelooflijk veel dank.

Beste groeten,
van Coen en Frank

HET ESSAY

MENSEN MAKEN

**‘Geen van ons is wijsgeer genoeg...’
– De schuifdeuren**

De schuifdeuren tussen onze keuken en de huiskamer staan vrijwel altijd open. Wij, de volwassenen, zitten – vaak met andere volwassenen – aan de keukentafel, terwijl de kinderen verderop aan het spelen zijn. Zo brengen wij honderden, duizenden uren door. Aan die keukentafel bespreken we wat ons bezighoudt: de inauguratie van Donald Trump, de bootjes met vluchtelingen op de Middellandse Zee, of de oproep ‘Doe normaal of ga weg’ van Mark Rutte. Tijdens het eten met de kinderen erbij, maar vaak gaan we er daarna nog een paar uur mee door. Elk kind neemt een beeld van zijn jeugd mee naar zijn volwassenheid. Een beeld dat symboliseert hoe het er thuis aan toeging: een moeder met een theepot, een vader die op zondag het vlees snijdt... Dat van onze kinderen is hoogstwaarschijnlijk: een keukentafel vol met kranten.

Tijdens een etentje met vrienden – de kinderen

waren toen vier en zes – werd het nieuws korte tijd beheerst door een jongen van dertien die zelfmoord had gepleegd omdat hij op school werd gepest. Dit drama kwam ter sprake. ‘Niet waar de kinderen bij zijn!’ maande ik onze vrienden in het Engels – omdat ik zelfs mijn correctie op het gespreksonderwerp niet geschikt voor kinderen vond. ‘Waarom niet?’ antwoordde onze vriend. ‘Zo is de wereld nu eenmaal. Daar komen ze uiteindelijk toch wel achter. Ik zie geen reden om iets voor de kinderen te verzwijgen.’

Het was een fase waarin ik nog makkelijk dingen voor hen stil kon houden. De kinderen waren nog erg jong en hadden zelf geen toegang tot het nieuws. Maar nu ze een paar jaar ouder zijn – zeven en negen –, en niet alleen thuis, maar ook op school naar het *Jeugdjournaal* kijken (dat geldt in elk geval voor de oudste), is die tijd voorbij. Het wereldnieuws is ook hún nieuws. Weliswaar verpakt in de pedagogische aanpak van het *Jeugdjournaal*, maar weinig van de ontwikkelingen in de wereld wordt hun onthouden: de aanslag in Nice, de situatie in Aleppo, de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Mijn kinderen zijn goedgeïnformeerd: ‘Hillary was ook niet zo’n goede kandidaat, hoor.’ Ze willen er graag over meepraten. Het interesseert ze.

Soms gaat het over nieuws dat ik zelf nauwelijks

aankan. ‘Mama, in Duitsland is een jongen van twaalf opgepakt die van plan was een aanslag te plegen op een kerstmarkt!’ Echt? Een jongen van twaalf? Zo oud zijn sommige klasgenoten van mijn oudste in de bovenbouw. Of over kinderen die tijdens een overtocht naar Europa op een gammal bootje zijn verdronken in de Middellandse Zee. Of over een uitspraak van Wilders over ‘minder Marokkanen’. Bij al die gebeurtenissen stel ik me de vraag: wat betekent dat voor onze kinderen en voor hun wereldbeeld?

Ik wil mijn kinderen opvoeden tot geïnteresseerde en verantwoordelijke burgers, maar ik wil ze ook beschermen tegen nieuws dat hun misschien wat naïeve, maar optimistische wereldbeeld definitief krassen toebrengt. Deze paradox begeleidt mij voortdurend in de opvoeding. Bij andere ouders vind ik niet altijd weerklank voor die worsteling. ‘Kinderen selecteren automatisch. Ze zien alleen wat ze willen zien en wat ze aankunnen,’ wuifde een ouder op het schoolplein mijn vragen hierover weg. Die stelling wordt dan onderbouwd met een voorbeeld van een kind van vijf of zes dat oom Herman niet heeft herkend in de overduidelijk slecht geschminkte Piet. Of een kind van vier dat zorgeloos langs een paar junks loopt. Maar ik weet niet of deze vrolijke ongecompliceerdheid nog op-

gaat voor kinderen van zeven, acht of negen jaar. Uit onderzoek van de Universiteit van Amsterdam (2004) blijkt dat één op de acht kinderen weleens wakker ligt van het *Jeugdjournaal*. Eén op de acht! Dat onderzoek is weliswaar ruim tien jaar oud, maar als ik me de grote nieuwsgebeurtenissen van het laatste decennium voor de geest haal, kan ik me niet voorstellen dat het percentage omlaag is gegaan.

Kinderen hebben gemakkelijk toegang tot veel informatie. Als ik dit vergelijk met mijn eigen jeugd, dan lijkt de wereld voor onze kinderen zowel groter als dichterbij te zijn. Het *Jeugdjournaal* is een weldoordacht venster op de wereld, dat selecteert en afweegt, maar op internet zijn de beelden van aanslagen en onthoofdingen, om maar wat te noemen, altijd maar een muisklik ver weg. Dat is toch wat anders dan geweld in films en in games. Noem mij gerust ouderwets: die beelden zijn écht, en ik denk dat dat verschil maakt in de impact die ze hebben.

Ik ben blij dat de interesse van mijn kinderen verder reikt dan hun eigen school of stad, maar tegelijkertijd vraag ik me af wat kinderen van een jaar of negen moeten met die tamelijk verstrekkende kennis over de wereld... Het lijkt mij een urgente vraag, die heus niet verdwijnt door de zaak maar gewoon op z'n beloop te laten.

In zijn gelijknamige essay (2016) heeft Bas Heijne het onbehagen van de eenentwintigste eeuw fraai verwoord. Dat komt voort uit de gedachte dat de wereld te groot en te complex is, en uit het gevoel dat we nauwelijks meer greep hebben op de gebeurtenissen. En vandaar, aldus Heijne, het succes van een populist als Trump: zijn antwoord is de wereld weer simpel en overzichtelijk maken en de burger de illusie van zelfbeschikking teruggeven.

Als zelfs volwassenen al amper gewapend zijn tegen de machteloosheid die het leven in een globaliseerde wereld met zich meebrengt, dan vraag ik me af hoe we onze kinderen kunnen vrijwaren van een gevoel van onverschilligheid of apathie. Of om het positief te formuleren: hoe leidt kennis over de wereld tot betrokkenheid en verantwoordelijkheid voor die wereld, in plaats van tot onverschilligheid?